

יהודית קגן, זוכת פרס עינת על סיפורה "בלוז כנעני". מייסדת קבוצת הפייסבוק "לכל השדים והרוחות", ועובדת בימים אלו על ספר בנושא. ירושלמית, נשואה לפילולוג ואם לילדה. נוהגת לברוא עולמות ולהחריבן בזמן שהיא מכבסת ותולה על בליימה.

כחלום יעוף

יהודית קגן

שימו לב, הסיפור עוסק בנושאים קשים.

נהר הוולטאבה הציץ מבעד לחלונות הכרכרה כאשר נסענו על גשר קארל. הייתי ערני למדי למרות שכבר ארבעה ימים היטלטלתי בדרכים מאז יצאתי את ניקולסבורג. על גדר הגשר ניצב פסל של אותו האיש, ידיו ממוסמרות לצלב גדול, ואותיות זהב עבריות הרכיבו סביבו את המילים "קדוש קדוש קדוש".

"מה זאת?" הפניתי את ראשי לשותפי למסע, שמואל קליין, גבאי קהילת קודש פראג.

"לפני שנה יצחק גוטליב ירק בטעות ליד הפסל, ושני כמרים שלהם ראו אותו ומסרו אותו לשררה. הגויים סרקו את בשרו במסרקות של ברזל. השר הטיל מס גדול על הקהילה, ובהב יצקו את החרפה הזאת," הוא אמר בלשון הקודש כדי שהרֶפֶב הגוי לא יבין. ואז הוסיף באיזה הבזק חשיבה חשבונאי, "נאלצנו לקחת הלוואה שאת הריבית עליה נמשיך לשלם עוד כמה שנים טובות."

התכנסתי במחשבותיי, והתנתקתי ממראות הטירה של פראג ומרחובותיה. לו היה הדבר תלוי בי, הייתי יושב כעת בבית בניקולסבורג. טלטלת הגלגלים הזכירה לי את לונדון. שלגי חודש אדר שעדיין לא הפשירו בצדי הדרכים הזכירו לי את לונדון. הכול הזכיר לי את לונדון.

לולא שלח אותי למסע הזה רבי דוד אופנהיים, רבה של מורביה, בכבודו ובעצמו, הייתי נותר בניקולסבורג. רבי אופנהיים הדגיש כמובן עד כמה מסעי זה יהיה קידוש שמים ברבים, וקרא לי "משה,

משה" כמו היה הקדוש ברוך הוא המדבר מתוך הסנה. אך אני לא התעניינתי בקידוש השם. רציתי משהו אחר, השתוקקתי מרה לדבר שאף בן אנוש לא יוכל לתת לי.

רבי אופנהיים ידע היטב מה אני מבקש כשעניתי לו שאני כבד פה וכבד לשון. משך כל הנסיעה לפראג ידתי לא הרפו מן הצרור יקר הערך שקיבלתי ממנו. הוא כתב את המגילה במו ידיו, אחרת כמובן לא יכולתי לבצע את המלאכה אשר לביצועה נשלחתי. "אתה תהיה לי לפה, משה, ואני אהיה לך לאלוהים." וזה כל מה שרציתי.

הכרכרה עצרה בשערי הגטו, שרחובותיו היו צרים מלהכיל שני סוסים רתומים. הגוי פתח עבורי את דלת הכרכרה ונשא את חפציי. שמואל קליין ירד ראשון ושלושתנו עברנו בשער עיר היהודים. בצידי הסמטאות זרמו תעלות השפכים, הייתה זו צחנה עירונית מוכרת היטב. נדרשו לי מספר רחובות לפני שהבנתי מה שונה כל כך בין קהילת פראג לקהילת ניקולסבורג. בניקולסבורג היו יהודים עניים שהתהלכו בסחבות, והיו יהודים אמידים יותר, שכשיצאו מהגטו נראו כמעט כמו הגויים.

בפראג גם הנשים וגם הגברים לבשו בגדים מתפירה איכותית, אך צבעי בגדיהם דהו, מעילי קטיפה יקרים הוטלאו בצמר, וסוליות נעליהם, שהיו בעבר מחודדות חרטום וגבוהות עקב, נשחקו מרוב שימוש. גם בתיה היו יפים ומאוירים בציורי פרחים קטנים לצד החלונות, אך איש כבר לא תיקן סדקים בטיח, וכאשר העץ נרקב רק צבעו אותו מחדש, מבלי להחליפו. הייתה זו קהילה עשירה שירדה מנכסיה, ועדיין לא הבחינה במעמדה החדש.

"זהו ההקדש, כאן תלון," אמר שמואל קליין, והצביע על אחד הבתים ברחוב שהתעקל מהכיכר המרכזית. כמה משונה, לרוב ראשי הקהילות התחרו ביניהם באירווח רבנים ומכובדים. מעולם לא נצטרכתי ללון בהקדשים ובבתי תמחוי. "תרצה לעלות עם הגוי ולסדר את חפצך?"

נדתי בראשי. אתמול בערב עצרה כרכרתנו בפונדק דרכים, אך למרות ההזדמנות לשינה ראויה ישנתי על הרצפה, כדי שלא אחוש רווחה או פינוק. מכל אלה נדרתי הנאה. לכן לא שעיתי אל ההצעה

למנוחה. "ברצוני למלא את שליחותי במהירות האפשרית ולשוב לניקולסבורג."

שמואל הנהן, וסימן לי לבוא בעקבותיו. חבורת קבצנים שחלפה על פניי ריכלה בלחישות, אך מספר מילים הצליחו להשתררב להן מן המעגל הסגור: "שמעתי את הצעקות מן החלון." כאשר הבחינו בנו ניסו לפעול את פעולתם, ולשנורר טאלר מיהודי זר מראה שכמותי, אך שמואל קליין גירש אותם מעל פנינו.

בניגוד לדלות המתגנבת של יתר הגטו, הרחוב שנכנסנו אליו עדיין היה במצב טוב מאוד. בתיו היו מטופחים, ובקצהו, בשורת בתי הגבירים של הקהילה, ניצב בית מידות בעל שלוש קומות. רק בית הכנסת וההקדש היו גבוהים ומפוארים מהם.

"אני מבין שהאלמנה שוורץ התברכה בהרבה 'יראת שמים', הערתי ביובש.

שמואל קליין נפנה אליי, ובפני המכרסם הרופסים שלו ניצת זיק מסוכן. "אזכריך, רבי משה האלטר, שמי ששלחני להביא אותך הם ראשי הקהילה של פראג, ולא דינה שוורץ."

"אני... מודע לכך היטב." לא הייתה זו שיחה שניהלתי כשהייתי רב צעיר בלונדון. גם אופן התשלום של קהילת פראג היה מעט משונה. התשלום עבור שירותי היה קבוע למדי, אבל הקהילה דרשה שאפסיק את כל התחייבויותי הקודמות ואגיע בהקדם. היא בתמורה תשלם לי פי שניים או שלושה משכרי הקבוע. ולא בטאלרים, אלא במארקים.

בחזית הבית הצטופפו מספר יהודים אשר ברגע שהבחינו בנו, צבאו עליי ועל שמואל קליין. הם הציגו את עצמם, ואת התפקידים שנשאו בקהילה, במהירות רבה מכדי שאצליח לזכור. רב הקהילה הקשיש, רבי אהרון שמעון שפירא-וודלס שכונה על ידי צאן מרעיתו "שמעון הצדיק", ניסה להתעניין בשלומי, אך הנוכחים הרבים לא אפשרו לנו לנהל שיחה ממושכת. דב בָּעַר גולדשטיין, ראש פרנסי הקהילה, אמר בחדות כאשר לחץ את ידי, "אינך רבי דוד אופנהיים." "הרב היה צריך לנסוע לווינה למען עניין גדול של טובת הכלל," אמרתי, משתמש בביטוי הקבוע של רבי אופנהיים כאשר רצה להצניע את העובדה שהוא משתדל עבור היהודים אצל הקיסר.

"אולם הוא נתן לי את כל הכלים המתאימים למשימתי." העברתי את ידי על הצרור שנשאתי בו את המגילה הכתובה שקיבלתי. אלו שאינם עוסקים בנסתר לא היו מבחינים בכך כלל, אך אני חשתי את חומו של הקלף אף דרך בד הצרור, מתחנן ומבקש שאעשה שימוש בכוח האצור בו. ככל הנראה תשובתי לא סיפקה את הפרנס, אולם הוא לא דן עוד בדברים בציבור.

לאחר שמילאנו את חובת הנימוסין פניתי לשמואל קליין ואמרתי, "האם ניכנס?"

הגבאי היסס, "האם לא תוכל להיכנס לבדך?" "אני זקוק למניין, לעשרה גברים," עניתי ביושב. מעשה הגירוש הוא מעשה של הקהילה, אין הוא נובע מן היחיד. כל הקבוצה נסוגה ונשמטה לאחור.

רב הקהילה החל לומר, "רבי גולדשטיין, אולי בכל זאת תניח לה. הרי כתוב 'כל אלמנה ויתום לא תִעֲנוּן'."

"הרב, אלמנותה אינה יכולה להיות תירוץ לכול. אפילו מתשלומי המס פטרת אותה, למרות שהיא האישה העשירה ביותר בפראג! איזה מין צדק זה?" גער דב בער ברב הזקן. אחר פנה אליי ואל שמואל קליין ואמר, "ניכנס שלושתנו."

התחלתי להתווכח איתו. "אם ברצונך שאעשה את עבודתי עליכם לכל הפחות לבוא עימי."

אך הוא רק פנה אל שאר הנוכחים על מפתן דלת האלמנה שוורץ ואמר, "האם יש עוד מישהו שמעוניין להשלים מניין?"

אף אחד לא פסע קדימה.

"עיניך הרואות." ראש הפרנסים ניגש ודפק על דלת העץ המעוטרת גילופים.

משרתת גויה פתחה את הדלת, אמרה לשמואל קליין מספר מילים בלשון כנען שלהם, הובילה אותנו פנימה ואז חזרה למטלותיה. קרקע הבית הייתה מרוצפת, בשונה מהאדמה מכוסת הקש שברוב העיירות שעברתי דרכן בנדודי הגלות שגזרתי על עצמי. בין קורות התמך של הבית סויד הקיר בסיד לבן ונקי, וקורות העץ הכבדות שתמכו בתקרת הסיד חרקו קלות כאשר מישהו התהלך בקומה העליונה. למרות שהחלל המרכזי היה עמוס ברהיטי עץ מגולפים ונאים,

מכוסים בכרים וכסתות, מבטי דבק מאליו באישה היחידה בחדר ונשימתי נעתקה לרגע. היא ירבה לצד האח ורקמה, לא מוטרדת כלל מנוכחות ראשי הקהילה שנכנסו לביתה. האש ליטפה את תווי פניה החדים ואת שפתיה הדקות שנתהדקו זו לזו בריכוז. תנועות המחט היו חדות ומדויקות. המטפחת שלראשה וגזרת השרוולים הרכה של בגדיה ההדורים לא הצליחו לטשטש יציבה חסרת מורא מאלוהים ואדם.

דב בער ושמואל ניגשו אל בעלת הבית שהניחה את רקמתה על ברכיה. היא בחנה אותי בעיניים חומות בהירות כנחושת קלל, וקולה היה קר כשלגי אדר כאשר אמרה, "ברוך הבא בצל קורתך, רבי האלטר."

הכרחתי עצמי להתנתק ממראה פניה וקדתי לפני כלפני גבירה. "הריני להבטיחך שאעשה כל שביכולתי כדי לסלק את הרוח המענה את בתך."

"אם רצונך לעשות דבר־מה עבור בתי - הנח לה לנפשה." היא תלשה את המחט מהחוט באופן שהיה עשוי להשחית את מלאכתה. אולם למרות גימת דבריה קראה למשרתת, והורתה לה לקרוא לנערה.

אתל שוורץ הייתה גרסה צנומה ונמוכה של אמה. צעדיה שבורים, על מצחה חבלה סגולה, ומסיבי לפיה ניכרו סימני נשיכה. שצרה השחור נקלע לצמות ילדותיות שנכרכו סביב ראשה ככתר. הן לא היו מכוסות משום שלא נכנסה לחופה. הנפילה הראשונה שלה הייתה בערב שלפני חתונתה, ומשפחת החתן הודיעה על ביטול השידוך מייד. שמלתה הביתית עוטרה ברקמה שנתפרה ביד אוהבת, והכילה דוגמת הדסים, למזל טוב, לכלה.

המבט החלול שתלתה בי הזכיר לי את האש, הדם, ותמרות העשן של לונדון. כל עוד לא תקף אותה הדיבוק הייתה בסך הכול ילדה בת ארבע־עשרה. הייתי צריך למשוך את הטמא החוצה, בדברים שיכריחו אותה להתגלות כדי שאוכל להביט עין בעין ברוח הרע.

"בוא ואומר לך מה יתרחש בזמן הקרוב," הכרזתי בקול, מעמיד פני בוטח. כל שרציתי הוא מחילה וכפרה על מעשי בלונדון, הזכרתי לעצמי. והרי רבי דוד אופנהיים הבטיח לי מירוק עוונות אם אעשה

את מלאכתי נאמנה בפראג. "ישנם שני דברים, אשר בלעדיהם בלתי אפשר לסלק דיבוק: הראשון הוא שמו ושם אמו של הרוח שנתגלגל בנדבק. השני הוא החטא שבגללו נגזר על הרוח לשוטט בעולם. הרוחות לא ששים לחלוק את המידע הזה, והם נוטים להסתירו ככל יכולתם. כדי לכפות על הרוח לגלות את המידע תילקח הנערה לבית הכנסת, לפני ארון הקודש, ושם אקרא עליה בפתיחת הארון שמות קדושים, ובשבעה שופרות ייתקע, ו-"

"רבי האלטר, לא ייעשה כן במקומותינו." דינה ניסתה לאחוז בידה של בתה, אך הנערה התחמקה ממנה והפנתה את פניה אל הקיר. "להביא נערה בת חיתון לפני ארון הקודש, קבל עם ועדה. לא צנוע."

"עליי לדעת מה חטאו של הרוח כדי לעשות לו תיקונים וקדישים במספר הנכון לו, אחרת לא יעזוב את הנערה, והיא לא תיכנס לחופה לעולם."

"איש לא יתחתן איתה אם תתגלגל בשפכים בפתח בית הכנסת!" התיזה היא לעברי.

דב בער ניסה לפנות אל דינה, תחילה ברוך ואחר בטון קשה והולך, אך היא המשיכה בשלה. "אל תטיף לי, האם אתה היית שולח את בתך הרווקה לבית הכנסת כך?"

קול חבטה גרם לנוכחים להפנות את פניהם לעבר הילדה אתל שנפלה על הרצפה המהודרת. גבה התקשת לאחור, ופיה נפער לרווחה, קולות בכי ויבבות נפלטו מגרונה בזמן שלסתותיה נקשו ונשכו את לשונה ושפתיה עד זוב דם. דב בער ושמואל נסוגו מעט לאחור כאילו ידעו את שעתיד להתרחש. דינה אף נראתה כמנוסה בדבר, שכן כרעה ברך לצד בתה המפרכסת על האבן וניסתה לתפוס אותה, אך למרות שאתל הייתה עדינה וזעירה נוסף לה כוח פראי.

הילדה שחורת הצמות הרימה את ראשה, עיניה מסתובבות לאחור בארובותיהן, וקול של גבר יוצא מגרונה.

"אשמנו." אתל הטיחה את פניה ברצפות.

"בגדנו." מכה נוספת, במרכז פניה של הילדה.

"גזלנו." דינה ניסתה לתפוס את הנערה לפני שתטיח את גופה שוב ברצפות הקרות והאכזריות, אך אתל החליקה מבין זרועותיה.

"דיברנו דופי."

"היזהרי, אמרתי לדינה.

"העווינו. והרשענו."

"התרחק מבתי." האישה התעלמה מדבריי.

כעסי החל להתעורר בי. איזו מין אם היא? מדוע היא מנסה למנוע מבתה להינצל? כבשתי את זעמי על בני המזל שזכו למשפחה ואינם יודעים להעריך זאת כראוי, ופניתי אל הגוף שהתפתל על הרצפה. "רשע! הנח לנערה."

אתל הרימה אליי את פניה, ומצחה שותת דם. "שלום עליך, רבי," קול עמוק וגברי יצא מגרונה, "באת לגרשני מן המבצר שמצאתי לעצמי?" אמרה הנערה בלשון הקודש, בביטחון ובשטף שלא אמור להימצא אצל נשים, בוודאי לא בגיל כה צעיר.

עניתי גם אני בלשון הקודש. "אל תתחצף, רשע. בא אני אליך בשמו של רבי דוד אופנהיים אשר -"

"אשר לא ההין לבוא בעצמו, ושלח במקומו את כלבו הנרצע."

הילדה גיחכה לעברי, שינייה הקטנות גלויות ומחודדות למראה. התעלמתי מניסיונו להטיל רפש ברב. "למה אתה מענה את הילדה הזאת? הרי חתונה היא כיום כיפורים קטן, ומכפרת על כל החטאים, ומה לך לענותה?"

"חטאה הילדה," אתל התיזה כנגדי ופיה מתעוות. "בליל טבילתה רגזה על אמה, ועברה על מצוות עשה של כיבוד אב ואם, וכאשר יצאה בחמת הזעם דרכה בביבים שבהם שכנתי כרוח, וניתנה לי רשות להיכנס ולהזיק לה כי לא שמרה על נקיות."

דינה לא השמיעה צליל, אך דבר מה בפניה ובגופה נאסף, כמתכוונ ומתגונן מפני מכה.

"מה לכיבוד אב ואם, שאף אם חטאה, הרי אמה מחלה לה מכבר. ומה לך להעניש אותה על שאין אתה רשאי להענישה? הרף לך מן הנערה וצא ממנה תכף."

צווארה התפתל מעט, וצווארון ההדסים נמתח מסביב לעצמות הבריה הדקיקות שלה. "לא אצא. רחמנות יש לך על הנערה, אבל למה אין לאיש רחמנות עליי? כל עוד אני נע ונד כרוח בעולם שלושה מלאכים ממונים עליי ומצליפים בי בשבטי אש וקרח. הם

קורעים אבריי, אבר אבר, ומפזרים אותי לכל רוח, ושוב תופרים את נשמתי כדי להלקותני פעם אחרת. בורח אני עד לפתח הגיהנום, אך כל יושביו יוצאים לקראתי במקלות ומכריזים 'לא ידור זה בינינו!', שלאחר שנים-עשר חודש גיהנום מכפר, ורשאים יושביו לעלות לגן עדן. ולי אין לא גן עדן ולא גיהנום, ואף מכף הקלע נִדְחָתִי, ומתייסר אני כל הימים מאז יום מותי. שלוש-עשרה שנה אני מתייסר. עד שנכנסתי לגופה של הנערה, וכאן לא יכולים לגעת בי המלאכים, ולא אצא מדירה נאה זאת. לא מתאווה אני לייסוריהם של הממונים עליי."

"אם כך, אמור לי מה שמך ושם אמך, ואתפלל עליך שיפתחו לפניך שערי גיהנום." מאחורי גבי ידיי החלו לאחוז בגלילי הקלף שקיבלתי מרבי אופנהיים.

צחוק עליו יתר על המידה יצא מגרונה של אתל. "אינך הרב הראשון המנסה לסלקני, אבל אני לא אלך, ולא אסתלק ממקום מושבי."

"אם תעזוב מבלי לפגוע בנערה, אתן עבורך כסף לצדקה, במשך שלושים יום אמר עליך קדיש, אורה לנשים לעשות מדידת קברים למענך," פתחתי בטוב, "אך אם לא תעזוב, ארעיש עולמות עליך ועל הממונים עליך, תחתונים ועליונים. ואז תיאלץ לצאת בכוח, ואוליך אותך לנוקבא דתהומא רבא ואז לא תהיה עוד תקומה למפלתך." הנערה עדיין ישבה רפוית אברים לפני האח הבוערת. נחיריה התרחבו והתכווצו כאשר נשמה כמו פר. "אין שום תיקון ושום סגולה שתוכל לעשות שיכפרו על פשעי. זאת ועוד - איך תעז לקרוא לי רשע, וראה מי היא הפמליה שלך?" הצמות המהוגנות שלה נפרמו מסביב לפנייה, והיא פנתה הצידה. "אתה, רבי גולדשטיין, לא רק גזלן מקופת הקהילה, אלא אף גזלת את הגזול עמך, את אברהם רבינסקי, טאלרים מזויפים נתת לו!"

דב בער נע בחוסר נוחות, אך אני לא העזתי להסב את מבטי לעברו.

מבטה של הנערה נעצר על פני אמה. חיכיתי לשמוע איזה חטא נסתר פשעה דינה, אוזניי מתחדדות, רציתי לשמוע מה מסוגל לסדוק את הנחישות של פני החרסינה שלה. אולם אתל המשיכה הלאה,

צועקת בקול שנשמע עד לרחוב, "ואף אותם צדיקים המסתופפים על דלתי! אליעזר לבג מתהלך בציצית פסולה! וישראל לוינ בועל נידות ביודעין!"

שמואל קליין מיהר קדימה ונעמד לצידו. "אמור לו להפסיק, רבי משה, אמור לו להפסיק להביך את קהילת קודש -"

"קהילה חטאה אתם!" קול הגבר הגבוה צווח ברחבי החדר. "כעמורה הייתם, לסדום דמיתם! אין בכם עשרה צדיקים למניין! שמואל, יודע אני שהאטליז שלך מוכר טרפות ונבלות! אף בחיי ידעתי זאת, קל וחומר במותי!"

"סלק את הרשע הזה לפני שיעורר עלינו את זעם השררה -" שמואל ניער את כתפיו, אך אני לא נעתי ולא זעתי, ולא ניתקתי את קשר העין עם הדיבוק.

"אתה בן הקהילה הזאת," אמרתי לרוח הרע, והתעלמתי משמואל קליין, "נולדת כאן, מתת כאן."

ההיסוס ניכר בפה המתעוות של הנערה. הרוח לא התכוון להסגיר את עצמו. לפתע ההחלטה גמלה בעיני הנערה, וצווחה קולנית שוב זעזעה את קורות התקרה. היא תפסה את המחתה שנחה ליד האש, והניפה אותה לעבר פניי.

שני הגברים מאחוריי, שבין כה וכה השתוקקו להימלט החוצה כאשר רשימת חטאיהם מננתה בקול, נסוגו באחת לאחור. אבל אני נותרתי זקוף, הבטתי עמוק לתוך עיניו של הרוח, ובקול בוטח ושקט אמרתי לו, "אתה בא אליי במקלות, אך אני בא אליך בשם ה' צבאות אלוהי ישראל."

השם גרם לנערה להתרסק לרצפה ולהתפלש בכאביה שנית. "זדנו." היא הטיחה את פניה בשולי האח. "חמסנו." עוד מכה. "טפלנו שקר."

דינה נאנחה, ידיה רעדו בחיקה. היא הסבה את עיניה מנגדה, לא מסוגלת לראות בהשחתה שהילדה גורמת לעצמה. אולם תוך כדי תנועה נקלעתי למבטה. פיה התעקם מטה, באותה צורה בדיוק שבה עשתה זאת הנערה המדובקת. "צא מביתי, רבי האלטר. הזקת מספיק, צאו כולכם."

נדחפתי עם דב בער ושמואל, מגורשים בכושת פנים אל מחוץ

לדלת. המשרתת הגויה סגרה מאחורינו את הדלת ונעלה אותה בברית. הקהל שהתגודד בפתח הבית עוד המתין שם, אולם איש מהם לא הביט בעיני חברו, הדברים שצעק הדיבוק ושבריהם שהתגנבו לרחוב מרחפים בין העומדים. הם התפזרו מבלי להיפרד. דב בער גולדשטיין ניגש אליי ואמר, "רואה אתה? על הדיבוק הזה להסתלק, לפני שהדברים שהוא מספר יגיעו לשלטון."

"אדבר עם דינה שנית מחר," הבטחתי לו, ואז עקפתי אותו ומיהרתי בעקבות שמואל קליין שכבר התרחק קמעה במעלה הסמטה. "רבי שמואל," עקפתי אותו וחסמתי את דרכו, "מי היה עשוי לדעת על מעשיך באטליז?"

שמואל קליין מולל את קצה כובעו באצבעותיו ופניו הפחוסות נעו אנה ואנה. "רבי, הרי ברור שהרוח משקר."

"רוחות לא משקרים." קולי היה מר. הלוואי שכל מה שאמרו היה שקרים. "הם יודעים את אשר נאמר מאחורי הפרגוד."

"רבי האלטר, אנא ממך, אם תצא השמועה אאבד את כל רכושי, אשר בלאו הכי התדלדל מאוד בעקבות מס החרפה של הגויים."

"אמור לי מי היה עשוי לדעת על אודות הדבר," התעקשתי. "הילדה זקוקה לעזרת חוטאים כמוני וכמוך כדי להינצל."

רבי שמואל חבש את כובעו. "היחיד שידע על כך, למעט אחי שיבדל לחיים ארוכים, הוא נחום סליפקין זכרו לברכה, אביה של דינה שוורץ."

בלילה ההוא נדדה שנתי. שכבתי במיטה שהוקצתה לי בהקדש, הרעב מכרסם בבטני. לא היה מחסור בפראג, בעל הבית של ההקדש הציע עבורי את החדרים הטובים ביותר, ואף שלח את בנו הצעיר, צבי הירש, להביא לי נזיד שמן. הבטתי בגושי הבשר הצפים בין הגריסים ולא העזתי לאכול אחרי ששמעתי את הווידוי של שמואל קליין.

"אני צם," אמרתי לבעל ההקדש. "עליי לנקות את הגוף ואת הנפש לפני שאוכל לטפס במעלות עליונים. אולם, אולי תוכל להשלים לי מניין? אני זקוק לאנשים שלא חטאו בשביל לשחרר את הבת של דינה שוורץ. האם תבוא איתי מחר?"

בעל הבית נע מרגל אחת לחברתה, ואז רכן ואמר בשקט, "לא אוכל לבוא, כבוד הרב. אנא מחל לי."
"וכי אילו חטאים יש לך?" חייכתי אליו ברוך. "לאדם המקדיש ביתו ועבודתו קודש לה'?"

בעל הבית עקב במבטו אחרי בנו שהתהלך בין השולחנות ושירת את הנוכחים. "כאשר הייתי צעיר, נהיתי אחרי שבתאי צבי, שם רשעים ירקבו. מאז עשיתי תשובה וכפרה שלמה, אבל כולם יודעים שהדיבוק מכריז בקול על חטאיהם של העומדים מולו. אם יגלה זאת רבי דב בער גולדשטיין, יסלקו אותי מהעיר בבושת פנים."
בהיתי בתקרת חדר ההקדש ממקומי במיטה. כל רחשי הגטו המו תחת אור הלבנה. פקפקתי בכך שבעל ההקדש עשה תשובה שלמה. ידעתי היטב שקשה לעזוב את ההרגל, ואנחנו ככלבים השבים על קיאם בכל הנוגע לחולשות האדם. האם השתמד בעקבות משיח השקר שלו? האם שיקר בנוגע לדתו כדי שלא יגורש מקהילת היהודים ויוגלה ביד השלטונות הנוצרים? הוא הסתיר דברים נוספים. לכל העיר הזאת היו שקרים להסתיר. שמואל הזכיר לי השכם והערב שעל נאמנותי להיות נתונה לקהילה. אולם מחשבותיי היו נתונות לזווית שבה התעקם פיה של דינה, ולעורי ואצבעותיי שהשתוקקו להחליק את קמטי דאגתה. אותו דבר-מה טמיר שנתעורר בי בביתה נע בקרבי שוב. מה הם החטאים שאת מסתירה, דינה שוורץ? חטאים שאפילו רוח רע לא מעז להכריז בקול?

כאשר האיר היום ונסו הצללים והערפל עלה מן הנהר ניגשתי אל החלכאים והנדכאים שהגיעו לקבל מזון בבית התמחוי של ההקדש. "אני זקוק למניין," אמרתי לקבוצת הגברים שישבה מסביב לשולחן, "כדי לגרש את הדיבוק באתל שוורץ."

החבורה נהמה, ואז השפילה את עיניה לאוכל והתעלמה מנוכחותי. המשכתי הלאה, אל הטבח, שהתגלה כגוי, ואז אל בעלה של הכובסת. "איש מהם לא יבוא איתך," לחש לי זה. "כשהרב סגל ניסה לגרש את הרוח, הרוח החל סוחט את המניין, 'אם תישאר כאן, אגלה לכולם מה עשית בליל ראש חודש אדר', 'אם תעזור לרב מגרש זה אספר לכולם חטאיך שעשית כלפי פלונית אלמונית' ועל זה הדרך, עד

309 (12) היהיה

שכולם נמלטו ממנו.

הודיתי לו בנימוס, ולא ניסיתי לשכנעו. הוא היה נדיב מספיק לענות לי את התשובה שממנה חששתי. התיישבתי לצד השולחן, נטלתי ידיי, ברכתי ובצעתי את הלחם. לאט-לאט התחלתי להבין מדוע קהילת קודש פראג נחושה כל כך לגרש את הדיבוק. הייתה זו תפנית שלא ציפיתי לה. היה לי שמו של הרוח, שמו ושם אמו, אך מה יועילו לי אלה אם אין אפילו עשרה צדיקים בפראג? בנו של השבתאי לשעבר הניח לפניי שיכר ופנה לחלק את המשקה לשאר הנוכחים.

“צבי, קראתי לו, “בוא לכאן.”

הילד שלח מבט שואל לעבר אביו, וזה נתן לו הנהון קל ומאשר.

“בן כמה אתה?”

“י”ג שנים, רבי.”

“מה פרשת בר המצווה שלך?”

צבי התפתל מעט והגניב שוב מבט לעבר אביו. כנראה השיחות של אנשי ההקדש היו שונות מאוד מזו שניהלנו באותו הרגע. “פרשת יתרו, רבי.”

שלוש-עשרה וחודשיים. כמה חטאים יספיק ילד לעשות בחודשיים? “אני צריך עזרה, ורק תינוקות של בית רבן יכולים לעזור לי. לך, כנוס עוד תשעה נערים ואתם תהיו המניין שלי.”

המראה של עשרת הילדים הפוסעים בעקבותיי ברחובות הגטו כמו הייתי החלילן מהמלין משך מבטים והתקהלות לאורך כל הליכתי מההקדש אל בית המידות של דינה. אפילו גוי אחד או שניים הצטרפו לשיירת הסקרנים. כאשר דפקתי על דלתה של דינה, פתחה את הדלת הגויה שלה. “גברת אמרה שלא להכניס אותך,” אמרה כאשר זיהתה את פניי.

דחפתי את רגלי בין המזוזה והמפתן. “שאלי אותה איזו מין אם תגזור על בתה חיי נידוי ואומללות.”

הפעם את הדלת פתחה דינה שוורץ בעצמה, מצחה חרוש קמטים וכל פניה מחודדים כלפיי. אולם כאשר ראתה מאחוריי את מניין הילדים, ואת הסקרנים הרבים, גבותיה התרוממו והיא נסוגה לאחור. אתל ישבה לצד האח, אוכלת לחם בדבש ולצידה כד חלב כנאה

לעוללת טיפוחים לאמה. הושטתי לצבי את המגילות שקיבלתי מרבי דוד אופנהיים והוריתי לו, "קראו עבורי תהלים קפיטאל צ"א ז' פעמים, ללא הפסקה."

"באת להשחית את זמנך לריק, רבי." קול הגבר דיבר מגרונה של הנערה.

"באתי לתת לך התראה גמורה, להסתלק מהבתולה אתל בת דינה, או שמחר אגרש אותך, בפתיחת ספר תורה ובכיבוי נרות ובתקיעת שופר בבית הכנסת הישן-חדש של פראג." קולי היה יציב. מאחוריי עשרת הילדים קראו בקול "יושב בסתר עליון".

"אין ברצוני לעזוב. ריבי רבבות שרפים עומדים מעליי ובידיהם שוטים של אש לענות אותי כאשר אצא מגוף זה."

"אם כך, אמור לי במה חטאת, ואני אצום, ואתן צדקה ו-"

צחוק טלטל את גופה של הילדה, "איך תקרא לעצמך רב, ואתה כסיל גמור?! הן אמרתי לך שאת חטאי אי־אפשר לתקן!"

"מורה אני לך להתוודות על חטאיך, נחום בן חיה לבית סליפקין!" בצווחה גרונית כד החלב הושלך לכיווני והתנפץ לרגליי. החרס נשבר לשברים גדולים, והחלב נשפך על הרצפות. פיה של אתל התעקם שוב באותו אופן שראיתי את אמה עושה בעבר. הייתי צריך להבחין בכך מוקדם יותר, אם הילדה אחוזה בידי סבה.

פתחתי בלשון שאמר יהושע בעמק עכור, "בני, שים נא כבוד לה' אלוהי ישראל ותן לו תודה והגד נא לי, מה עשית? אל תכחד ממני."

"בור ועם הארץ!" זעקה הילדה, "קטן שוטה וחרש! לא נביא אתה ולא בן נביא אתה. חטאי מעוות, לא יוכל לתקן!"

נותרתי ממוקד בו ביותר, אך קצה פי נמתח לחיוך עקום. בדרכה שלה, הייתה מלאכתי גם היא מלאכת ציד, חקירה ודרישה. "המוות לא השכיח ממך את תלמודך, רבי נחום."

הזעקות פסקו, ועיני הנערה ננעצו בי, במבט מבולבל.

"האם שנית את פרק קמא במסכת חגיגה?" סייעתי לו, מוליד אותו לתוך הפח שטמנתי לו. ההלכה משמשת כחוק ואבני הבניין של העולם כולו, והמבין, ידע להלך באמת בבריאה.

"היתר נדרים לא יפריחינו באויר!"

"הלכה אחת קודם לכן, מנוול."

הנערה הביטה מעלה וימינה, במבט המנסה להיזכר בנשכחות. פיה מלמל את מילות המשנה השגורות על פיו של כל תינוק של בית רבן, עד שהגיעה למשנה ז', ונעצרה בפתאומיות.

“ממזר!” הרוח צווח אליי במבט זועם. “בן בליעל!”
“כל הפוסל במומו פוסל, רבי נחום.” שניתי בניגון המסורתי,
“איזהו מעוות שאינו יכול לתקון? זה הבא על הערווה והוליד ממנה
ממזר. אם תאמר בגונב וגוזל, יכול הוא להחזירו ויתקן.”
“גילית חרפתי, כסיל! גזרו עליי בבית דין של מעלה להיות נע
ונד עד אשר הממזר שילדתי ילך לעולמו!”

ידעתי שעליי להיות מרוכז בקרב עם הרוח הרע, שחוסר תשומת
לב עלול לעלות לי בחיי. אך עיניי זינקו מאליהן לעבר דינה. עיניה
החומות פגשו בעיניי לרגע קט, ואז נעצמו בקבלת הדין שקטה,
אולם לא אישה כדינה לשאת ולסבול ולהימלט. היא פקחה אותן
שוב, ופגשה את מבטי, בוערת באש זרה. וכי יכולתי להאשים אותה
על כך? אחרי שגיליתי חרפת אביה לפני כל קהילת פראג?
הייתכן שדינה היא הממזר? קשה היה לי להאמין. היא בוודאי
נולדה לאמה, ואם כך לא יכלה להיות ממזרת של נחום. לא, הממזר
הוא בוודאי אחד מילדי הקהילה, בן של אשת איש שבעלה לא חשד
במאומה.

מייד השבתי עצמי לקרב עם הרוח, לפני שהבחין ברפיוני הרגעי.
“אומר עליך קדיש כפי שבנך צריך היה לומר עליך ובעזרת ה'
יתברך תזכה להיכנס לגיהנום.”

אך הרוח ראה את חולשתי, שאני עייף ויגע ולא ירא אלוהים.
“תיקונים אתה מציע לי, בסליחה ומחילה אתה מנסה לפתותני. איני
שוטה כמוך, היטב ידעתי את מעשיך בלונדון, רבי משה.”
עתה היו עיניהם של כל בית ישראל נעוצות בי.
“עשיתי תשובה גמורה.” המילים נפלו ממני.

הנערה שישבה לצד האח צחקה וראשה התפתל לאחור. “שקר
הדבר! באת לעירי כי רבי דוד אופנהיים הבטיח לך מחילת עוונות!
ועתה רוצה אתה להציל ילד אחר במקום זה שהעלית על המוקד
בלונדון!”

ידוע הדבר, בקרב מקובלים ובעלי שם, שמלאכת הגירוש היא

מלאכת מחשבת עדינה. המגרש שולט בנפשו, בגופו, בשכלו, במעשיו ובמילותיו. אם ברצונו לשלוט ברוח, להנהיג את הבריאה, ראשית עליו להנהיג עצמו בדין. רק מי שאמר והיה העולם מסוגל לברוא, אך תורה קדמה לעולם, לכן מי שתלמודו שגור בפיו יכול לכוון ולהניע את העולם שנברא בסֶפֶר, סֶפֶר וסֶפֶר.

אך האש של לונדון שרפה את ליבי. ראיתי רק חשכה ואש, מראהו של הילד, אריה לייב, נשכח לחלוטין בעפר ואפר.

צבי, בנו של בעל ההקדש, עדיין עמד לימיני עם שאר מניין הילדים שלי, ואחז בידו את המגילה שהעניק לי רבי דוד אופנהיים. תלשתי אותה מידי של הילד, למרות הקריאה המופתעת שלו, וסטרתי לפניה של הנערה המחוצפת.

השרטוט של מחצית מעץ החיים, והספירות והקשרים ביניהן, נטבעו בפניה של הנערה, דיו שחור על עור לבן, והמילה "אין-סוף" מדממת דיו על עצם לחיה.

הדיבוק החל לבכות בקול, ואצבעות הילדה החלו לשרוט את לחיה, מנסות להסיר את האותיות הקדושות המכאיבות לו, גם אם לשם כך יפשוט את עורה מעליה.

נתכוונתי שהדבר יסב לו סבל, כפי שהכאיבו לי זיכרונותי שלי. אך כאשר ראיתי את פניה של דינה, ידעתי שעשיתי טעות. פיה היה פעור, והיא אפילו לא השגיחה בתלתל שחור שנמלט ממטפחת ראשה.

אתל החלה שוב להתנדנד אחורה וקדימה, ממלמלת לה בטינה נחנקת. "אדם יסודו מעפר וסופו לעפר, בנפשו יביא לחמו... משול כחרס הנשבר, כחציר יבש וכציץ נובל, כצל עובר וכענן כלה, וכרוח נושבת וכאבק פורח, וכחלום יעוף..."

"ובעת הזאת מחר," הודעתי מעל לגוף הקטן והמיילל, פונה אל הקהל ומתעלם מהילדה ומאמה, ואף מכאבי שלי, "אמשוך מנוול זה לבית המדרש, וזו התראה אחרונה שאין אחריה כלום."

יצאתי מביתה של דינה כמנצח, אך אני ידעתי שהדיבוק חשף את חרפתי שלי כנקמה בחשיפת חרפתו, וכל שרציתי היה לשוב לניקולסבורג ולשכוח את לונדון. היתרון היחיד שהיה לי על נחום סליפקין הוא שאני מתהלך בארצות החיים, ואילו הוא ירד ביגון שאולה.

כאשר נכנסתי להקדש ראיתי את הילד צבי הירש נדרש על ידי הסועדים לספר שוב ושוב את סיפורו. הסועדים שהבחינו בי מייד פנו אליי וניסו לבקש ממני שאספר סיפורי ניסים ונפלאות על שהתרחש, אך אני נמלטתי לחדרי. פסעתי בו הלוך ושוב, כנפות ציציותי מרחפות מאחורי גבי. רציתי להטביע עצמי בטיפה המרה, כפי שעשיתי אחרי לונדון. לולא עזר לי רבי דוד אופנהיים בוודאי הייתי מתגלגל שיכור ומטונף בדרכים. הוא פרש עליי את כנפיו פעמיים. גם כנער, כאשר הגעתי מממלכת פולין, לימד אותי את כל אשר ידעתי, הוא מצא לי אישה, הוא ניחם אותי כשמתה. ושוב אסף אותי רבי דוד אופנהיים כאשר שבתי שבור מלונדון והתפרקתי לרסיסים. שוב הכה בי אותו הרגש שהלב מרשרש ומקשקש בבית החזה, ואיתו גופי ונפשי כולה נדה ונעה בעולם.

דפיקה על דלתי עצרה אותי מסערת.

"רבי האלטר?" קולו של בעל ההקדש פלש לחדרי. "יש אישה

המבקשת לראותך."

"אני לא ממתין לאיש", התחלתי לומר, אך האישה הופיעה מאחורי בעל ההקדש. נדתי בראשי לאות תודה לעברו של האיש והפניתי את ראשי לעברה של דינה שהפשילה את רדידה ברגע שנשארו לבדנו. "אין זו דרכן של בנות ישראל", גערתי בה כדי שתניח לי לנפשי.

אך גווי נדרך לקראתה והנה אני שוב כבד פה וכבד לשון.

העלבון שהטחתי בה החליק מעליה ולא נגע בה כלל. במקום זאת פסעה לעברי. "כמה? כמה שילם לך דב בער גולדשטיין? כל סכום שנתן לך, אני אכפיל, כל עוד תישבע לי בתקיעת כף שתעזוב את פראג ולא תשוב אליה עוד."

היא עמדה במרחק ארבע אמות בלבד ממני, שולי שמלתה הרחבה פולשים לקרבת. יציבתה ישרה כגבירה או רוזנת, וכל כולה מרוכזת במשא ומתן שביקשה לנהל. הבנתי היטב כיצד הצליחה לרשת את עסק המסחר של בעלה המנוח, שנפטר רק שנים בודדות לאחר אביה. לרוב נשים לא ירשו את עסקי בעליהן, אך היו יוצאות דופן, בעיקר אם לא נותרו להן גיסים שלטשו עיניים בירושה. עיניי עקבו אחר עגילי הפנינה והזהב שלה שמוסגרו בקנוקנות תלתליה השחורים,

פניה החיזוריים היו יפים כלבנה, ועמידתה הנוקשה איומה כנדגלות. השתדלתי להישאר מרוכז בה כגברת, ולמחוק את הדחף לקבור עצמי בריח ההדסים של בגדיה.

"אין בי דבר על הממון. נדרתי נדר שכל טאלר שאקבל עבור מעשיי בפראג אתן לצדקה." הסטתי את מבטי ממנה לעבר החלון, רק לא להביט בה. לא אמרתי שהייתה זו הוראתו של רבי אופנהיים, שהטיל עליי מלאכות ומטלות למרק בהן את נפשי.

הייתה זו הפעם הראשונה שדינה האטה, ראשה נוטה הצידה וגבותיה מתרוממות.

"נותרו כמה יהודים הגונים בעולם," הפטרתי במרירות, חושב על הקהילה הרקובה הזאת שהייתה מוכנה לשלם כל סכום כדי לקבור את העדויות לעוולותיה.

"למה?" חצי צעד של נעל ירוקת עקב ניפץ את גבול ד' האמות השביר שבינינו. "האם צדק הרוח הרע? מה קרה בלונדון?" "רוחות לא משקרים."

"מה עשית?" ידה הקטנה העטופה בכפפת עור רך התרוממה אל עבר ידי שלי, אך אז נסוגה לאחור. ידה המתרחקת הכאיבה לי, כמו נגזל ממני דבר מה יקר ונשגב. רציתי לקרב אותה שוב, גם אם לא ידעתי כיצד. מעולם לא לטשתי עיניים בנשים ממעמדה, לא היה לי דבר להציע להן, לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. התכוונתי לקבור את הדברים עימי, אבל באותה השתוקקות שחשתי מהרגע הראשון שראיתי אותה רוקמת, הצעתי לה את הדבר היחיד שהיה לי, את האמת.

"חטאתי בגאווה יתרה. חשבתי שאני יכול לברוא עולמות ולהחריבן." נאבקתי להישאר עומד, לא ליפול על מיטתי ולא ליפול אל זרועותיה. "הוסמכתי על ידי רבי אופנהיים בניקולסבורג, וכאשר הוציא הגנרל קרומול צו המתיר ליהודים לשוב לאנגליה שלח אותי רבי ללונדון כדי להנהיגם.

"היו שם יהודים ממקומות רבים, אמסטרדם וספרד, חלקם הביאו איתם את רוחותיהם ושדיהם. כך גם היה יהודה לייב. ניסיתי לגרש את הרוח הרע שנאחז בו, השתמשתי בכל שידעתי כדי להוציא את הטמא מן הילד. לא השגחתי בכך שהאותיות פורחות באוויר, ושכל

עוף הפורח מעליי נשרף. הגג נשרף, הקירות נשרפו. היהודים של לונדון אמרו להרחיקני, לעצור אותי, אך אני לא איוויתי ללכת. עד ששרפתי את הילד עם הרוח, ואיתם את העיר לונדון כולה.”

עיני הזהב והדבש שלה הושפלו, ואני ידעתי שהיא חושבת על בתה יחידתה. “ואתה ניצלת. לכן קראו לך האלטר?”

גיחכתי במרירות, הייתה זו טעות נפוצה. יהודים רבים העניקו לילדים חולים שמות כמו ‘חיה’ או ‘אלטר’ כדי לאחל להם אריכות ימים. “שמי אינו מלשון אשכנז, אלא מלשון רומי. האלטר פירושו ‘אחר.’”

“אם כך, למה אתה מייסר את עצמך על לונדון? למה אתה מתעקש לרפא את בתי רק עבור נשמתו של ילד אחר?” היא לא ציינה אם הילד האחר הוא אותו יהודה לייב או אני. “וכי אין יום הכיפורים מכפר?”

“יש חטאים שאין עליהם מחילה, והרוח הרע שמענה את בתך בוודאי יודע זאת.”

“רבי האלטר, עתה קרבה אליי כל כך עד שיכולתי לראות כל תפר בעבודת הרקמה של שמלתה, ולספור כל ריס שעיטר את עיניה. וכי אין אינוס בעולם? וכי אין שוגג בעולם?”

“לא, קולי קשה, מגלגלים זכות על ידי זכאי חובה על ידי חייב.” היא נדה בראשה. “אין בכ חמלה.”

“יש בי רחמים רבים.” אך לא לחולשותיי שלי. לעוונותיי שלי. “לראויים להם.”

“כולם ראויים. איננו הגויים שמאמינים שאלוהים לא מסוגל לסלוח ולכן שחט את בנו. מוחל וסולח הוא אלוהינו, הוא אמר על החוטא שעד יום מותו יחכה לו ומייד יקבלו.”

“ומה לאחר יום מותו?” בת צחוק מרה עלתה על שפתיי.

היא הייתה מסוגלת להמשיך להתקוטט עמי, להחליף מהלומות של ציטוטים ופסוקים. איני יודע מי לימד אותה, אביה או אחיה, או בעלה, אך הוא עשה את מלאכתו היטב. “המתאכזר על הרחמנים סופו שירחם על האכזרים,” אמרה ברוך, כאם הפורשת מעליי את כנפיה.

ההיאבקות המילולית הלהיטה אותי, אבל לפתע נזכרתי שהיא לא

חברותא בבית המדרש, אלא אישה בשר ודם.

היא לקחה את ידי בידה, ואני לא ידעתי אם מתוך חמלה או כי ניסתה להתחנן על חיי בתה. הבטתי בעיני הדבש שלה, חום עורה זורח בידי שלי. לפני שסיפקתי לעצור את עצמי, הנחתי את שפתיי על שפתיה. כל נשמתי השתוקקה לטבוע בתוך אותו רגע של חיבור, לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה.

ברגע הראשון היא קפאה על מקומה, אך אז נענתה לי, ואצבעותיה סלסלו את ציצייתי על אצבעותיה כמו שהשתוקקתי כל כך לעשות לתלתליה שלה. ידי נאחזה בעורפה, אגודלי מלטף את קו הלסת העדין שלה. המחוך של שמלתה היה נוקשה כנגדי ועיני נעצמו מאליהן. הייתי בודד כל כך מאז לונדון. אך אז זיכרונות הלהבות והעשן הפכו את חום עורה לגחלת לוהבת ואני נסוגתי לאחור והרחקתי עצמי ממנה.

“אני מתנצל.” המילים התנגשו זו בזו, מנסות לכפר על מה שנעשה.

כנראה שגם אותה המעמד הביך, משום שהיא נסוגה לאחור והנהגה בעוד עפעפים מרפרפים במהירות, כאילו תוכל כך למחוק את החטא שהתרחש רק לפני מספר רגעים. “כמובן. אני מתנצלת גם כן. האם תשקול בכל זאת לקחת ממני המעות ולעזוב את העיר?” נדתי בראשי וניסיתי לסלק את האשמה והמבוכה שנפוצו בחדר. “ברצוני להציל את בתך, זה כל מה שאבקש. ואם ניתן, אולי גם את הממזר של אביך, שעשוי להיות בסכנה. האם את יודעת מי הילד?” היא נדה בראשה. “לאמי היו שישה ילדים, כולם הגונים לאבי. אחות אחת נדרסה תחת גלגלי עגלת השררה, שלושה אחים נפטרו מאבעבועות שחורות, ועוד אחות השתמדה ואיבנה. נותרתי אני לבדי.” מבטה נדד הצידה, “ואיני סוברת שהיה לו ילד נוסף מאשת איש. הרי אז היה הדבר מתפרסם מאוד.”

הנהנתי לעברה. לא ידעתי אם דוברת אמת היא, אולי מצער הוא הדבר שאין בני האדם דוברים אמת תמיד כמו הרוחות. “מחר אפטור אותך מעולו של רשע זה.”

חזה עלה וירד כאשר נאנחה, “תיטיב אם תניח לבתי, ותעזוב.”
“למה?”

”כי יודעת אני נפש קהילתי.“ קמטים זעירים מסגרו את שפתייה.
”היטב חרה להם מהדיבוק שמגלה את חטאיהם לעין כול.“
”אך מה יהיה על בתך? שלא חטאה ולא פשעה?“
מילותיה היססו מעט. ”רבי האלטר... ומה אם בתי מעמידה פנים?
ואיבנה אחוזה כלל?“

”מה?“

”בתי... תמיד הייתה צחקנית. אולי היא מעמידה פנים? אולי אין
היא אחוזה ברוחו של זקנה כלל?“
”למה שתעשה דבר כזה?“

דינה התמהמהה מעט, ואז אמרה, ”בתי בת ארבע-עשרה, ועדיין
צעירה. ערב חופתה ניסתה להתחנן על ליבי שלא אשיא אותה.
הסברתי למה היא חייבת להינשא, והיא יצאה מהבית בכעס רב.
אולי כל מעשיה עשתה כדי להימנע מחופתה?“

”אליבא דידך, כיצד יודעת היא על הממזר של אביך?“

ניכר שהשאלה מעוררת בה חוסר נוחות. ”אולי אין שום ממזר?
והרי אף אם ישנו, אסור לחפש אחריו. אפילו חכמינו אמרו 'ממזר
תלמיד חכם קודם לכוהן גדול עם הארץ', והם אמרו משנטמע -
נטמע. אסור לחפש ולהרהר אחרי משפחות בישראל.“

”אסור לממזר לבוא בקהל, גברת שוורץ. הוא נושא את חטא הוריו
עד עולם. אסור לו להתחתן עם בת ישראל כשרה, וילדיו עד סוף כל
הדורות יהיו כולם ממזרים.“

”אני מכירה את ההלכה היטב,“ ענתה באותה רוח קרב שגרמה
לנו קודם להתווכח ולידינו להשתלב זו בזו. היה עליי להוציא אותה
מכאן, לסלק אותה, לפני שאכשל שוב.

”אם כך, אראה אותך מחר בבוקר בבית הכנסת,“ הובלתי אותה אל
הדלת, ”ואל תחששי, בשעה הזאת מחר תחבקי שוב את בתך.“ נעלתי
אחריה, הגפתי התריס וניסיתי להרגיע את עצמי. ניחוח ההדסים של
דינה נשאר אחריה גם לאחר שעזבה. נותרתי ער בחדרי, אמרתי
תיקון חצות, ואחרי שעות מנוחה בודדות קמתי שוב. בדרכי למקווה
הותרתי מספר טאלרים מכובד בקערתו של אחד הקבצנים, והלכתי
לטבול עוד לפני שעלה השחר. כשעליתי מן המים ומחיתי את עיניי,
זעקתי בלי מילים במקווה הריק: ריבונו של עולם, באילו עוד ניסיונות

בית הכנסת המרכזי של הרובע היהודי, בית הכנסת ה"ישן-חדש", היה בעל תקרה גבוהה, וחזית גגו הייתה מעוצבת כלהבות. מחוץ לבית הכנסת נאסף המון רב, יהודים וגויים כאחד. שמואל קליין שפסע לצידי מההקדש, גילה את אוזני שאף שר העיר הגיע בתחפושת כדי לחזות בפלא של היהודים המגרשים שד או דיבוק.

התכופפתי תחת מפתן הדלת, וירדתי במדרגות לעבר חדר הכניסה שהוסק היטב. על קיר הטיח היו כתובות באותיות קטנות ושחורות תקנות בית הכנסת. כל כך קטנות עד שיכאיבו לעיניו של הקורא. הרצפה הייתה רצפת אבן כבדה וגסה, ארבע מאות שנה של יהודים הפוסעים עליהן הלוך ושוב החליקו אותן כמו חלוקי נחל. האגדה העקשנית ביותר בנוגע לשמו של בית הכנסת "אלטנוי שול" טענה שהאבנים שמהן נבנה גלקחו מחורבות בית המקדש "על תנאי", שלכשיבוא משיח צדקנו יוחזרו לירושלים.

פילסנו דרכנו בין היהודים הרבים הצובאים על הדלת. לצד הכניסה עמדה דינה. איש לא העז לגרשה או לשלחה לעזרת הנשים. "רבי האלטר, אנא, הנח לבתי," חזרה על בקשתה, "תן לה ללכת הביתה."

הסבתי את מבטי ממנה. "ובכל זאת הבאת אותה לכאן."
"איימו עליי בחרם," גערה בי, קולה לא מתרומם מעל לחישה.
"אנא הקשב לי, אספר הכול -"

קטעתי את דבריה מייד, בטרם ישמע איש. לזאת לא יכולתי להסכים. האם תספר על מעידתי אתמול בערב לכול? האם תשפיל אותי כך רק כדי לעצור את גירוש הרוח הרע שלו התנגדה באופן חסר היגיון? "אעשה ככל שביכולתי," אמרתי בקול בוטח והשארתי אותה ואת המבוכה שעוררה בי מאחור.

חלל בית הכנסת היה גבוה מאוד, ולו קשתות מעוטרות, ותחרת מתכת מקיפה את הבימה ואת ארון הקודש. שורות שורות של מושבים מעץ שחור מילאו את האולם, ושתי נברשות חשופות ועכבישיות האירו את האפלולית. על ארבעת הקירות נכתבו בכתב שחור קיצורים וראשי תיבות של פסוקים, ועיניי ננעלו על דלמא"ע,

ראשי התיבות של "דע לפני מי אתה עומד". לפני רוח רע אני עומד, ויודע אני זאת היטב.

אתל שוורץ עמדה בין דב בער גולדשטיין ושמואל קליין בקדמת הבימה, נערה קטנת מידות בשמלה לבנה, יחידה בין גברים רבים. מניין הילדים שלי כבר עמד בסמוך לארון הקודש. בהפתעה הבנתי שאתל מבוגרת מצבי בשנה אחת בלבד, והיא הייתה בעיניי נערה ערב חופתה ואילו הוא ילד.

רכנתי לעבר הנערה ואמרתי לה, "מה לך, בתי?"
"האם תוציא את הדיבוק הזה היום, רבי משה?" שאלה בקולה שלה, ומחשבותיי נדדו לעבר אמה שהציצה מעבר למשקוף בית הכנסת.

"כך אעשה."

"הוא שורט בי בפנים, בבני מעיי, כמו חתול עם ציפורני נחושת."
"ילדה אהובה, פירוש הדבר שמיידי, אם ירצה השם, יהיה מוכרח לצאת ממך. אני ער לילות שלמים בגללו, ועושה לאל תהילה את הפעולה שלי, אלוהי אבי יהיה בעזרי ואוציא אותו בלי נזק לך ולכל העולם."

"ואז יהיה זקני נע ונד בעולם?" תלתה בי אתל את עיני הדבש הגדולות של דינה. "סובל?"

"אם יצא בטוב, לא יפגעו בו מלאכי חבלה," אמרתי אל הדיבוק המרשרש בתוכה לא פחות מאשר אליה.

ראשה נד ונראה כתנועה של הנהון, אך אז נטה הצידה והתפתל באופן לא טבעי. קול הגבר שוב יצא מפיה, מתפתל ומיילל בלשון הקודש, "ראו אלה, יש להם רחמנות על הילדה שלא כיבדה את אמה, אבל אין להם רחמנות עליי! רוצים אתם לגרשני אל מלאכי החבלה המענים אותי!"

"קשור אותה," הוריתי לשמואל קליין.

נדרשו עוד שניים מגבאי בית הכנסת כדי להשתלט על הנערה המקללת. למרות שגופה היה צנום מאוד, כוחה היה רב מכפי ילדה בגילה.

שמואל טפח על כתפי. "האם לא עדיף גם לחסום את פיה? שלא תצעק או תאמר דבר מה שיביך את הקהילה לפני הגויים והשררה?"

"אנא אל תנסה ללמדני כיצד לעשות את מלאכתי." התנערת ממנו, צעקותיה הדהדו באוזניי כאשר פניתי וחזרתי אל מרכז הבימה. עליתי והתעטפתי בטלית שלי, פורש אותה על גבי כגלימת מלך. נתכנסתי תחת כנפיה כנגד העולם כולו. בדרך כלל גירוש החל ב"רשות", בקשת עזרה וסיוע מהשם יתברך שיעזור לי. הפעם הוספתי בליבי: אנא מנע ממני למעוד ולנפול. למען יתקדש שמך בעולם. למען יתנקה שמי מהצער שהעולם הביא עליו.

ברכתי וכרכתי את התפילין שבע פעמים על זרועי, פסים שחורים שחורים כמו האותיות על הקירות. היטבתי תפילין של ראש ככתר לראשי, ואז סידרתי את הרצועות מסביב לאצבעותיי, וארשתיך לי לעולם, וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים. וארשתיך לי באמונה וידעת את השם. עתה הייתי חמוש בכל אשר הניח לי השם. "הנני מתרה בך, התראה אחרונה וחמורה," אמרתי ממקומי בבימה במרכז בית הכנסת לעבר הילדה הקשורה לפני ארון הקודש. קולי הדהד בתקרה הגבוהה, עד החרכים הצרים של עזרת הנשים. "התראה שאין אחריה דבר. נחום בן חיה לבית סליפקין. תן כבוד לאלוהיך, צא בדין, ועשה קידוש השם גדול בעולם. ויכפר קידוש השם הזה על חטאותיך."

הנערה התפתלה תחת כבליה, אך הללו היו הדוקים מספיק כדי למנוע ממנה להימלט. "אמרתי לך כבר, רבי האלטר, כסיל בן כסיל! צוחק אני בפניך! דבר לא יוכל לכפר על חטאי!"

פרשתי על הדוכן את המגילה הכתובה שקיבלתי מרבי דוד אופנהיים. ממבט ראשון הייתה זאת בסך הכול יריעת קלף מרובת שורות צפופות, ערוכות מסביב לציור עץ החיים, ומסלוליהן של הספירות והקשרים ביניהן. אך הייתה זו מפה לכל דבר. בה אפשר לטפס מעלה מעלה, לעלות לעולמות עליונים ולהוריד דרכה שפע וכוח. אך כדי לעשות זאת הייתי זקוק לאבני דרך.

"אתה הִרְאָתָּ לדעת כי ה' הוא האלוהים אין עוד מלבדו," התחלתי לנגן את פסוקי פתיחת ארון הקודש של שמחת תורה, והקהל הנבוך קמעה הצטרף אט-אט וחזר על קריאתי. "לעושה נפלאות גדולות לבדו, כי לעולם חסדו," המשכתי והקהל ענה, וכך את כל עשרת הפסוקים. כיבדתי את רבי דב בער בפתחת הארון.

"ויהי בנסוע הארון," כך אני והם, עוד עשרה פסוקים נוספים. ואז, על אף שהיה זה יום חול, קראתי בקול שלוש-עשרה מידות ג' פעמים. חוסר הנוחות של הקהל התגבר, מאחוריי היו אנשים המעבירים את משקלם מרגל אחת לשנייה, כאומרים לעצמם "החסר משוגעים אני כי הבאתם את זה להשתגע עליי?"

כיבדתי שבעה מגבירי הקהילה בנשיאת הספרים. שבעה ספרי תורה עטויים בקטיפה, מוכתרים כתרים ופעמונים של כסף וזהב, נישאו והקיפו עתה את הנערה בחצי גורן. רבי שמעון שפירא-וודלס לא הופיע בבית הכנסת באותו היום, ומקומו השמור של רב הקהילה נותר ריק. הגנבתי מבט לעבר המושב הריק. רק לפני ס' שנים ישב בכיסא זה ממש המהר"ל הקדוש. כיוונתי עליו במחשבותיי, היה נא מצליח דרכי אשר אנכי הולך ועומד לבקש רחמים עליי ועל שולחי.

סימנתי לצבי ולחבר מרעיו שעמדו לצד הבימה, ואלו החלו לדקלם שוב את "שיר של פגעים" מתהלים. אולם הפעם קיבל הדקלום מקצב עמוק של שבעים קולות, זורם מתחת לפני השטח כאשר המילים המוכרות לכול זרמו בין האבנים וריהוט העץ הכבד. הקהל החל מצטרף אט-אט, מתלכד לדבר גדול יותר, לזיכרון כל הדורות עד ליום אחרון.

התחלתי לקרוא מתוך המגילה, נושא קיצורים ואותיות שאין להגות בקול. "האזינו השמים ואדברה, ותשמע הארץ אמרי פי. הרי אני מטיל עליך חרם גדול, נחום בן חיה לבית סליפקין. עליך ועל כל הממונים שלך. הרי אני מארר ומקלל אותך בשם כל המזלות וכל החודשים, וכל הימים וכל השעות."

עתה שקעתי עמוק יותר ויותר, אך בו זמנית טיפסתי מעלה יותר ויותר. מניתי שמות המלאכים והשרים הממונים על כל חודש, ועל כל יום, ועל כל שעה. שיחררמו את אותה הנשמה של הרוח הרע. שיאררו אותו וינדו אותו. לכל שעה ויום וחודש ממונים אחרים, והטעות הקטנה ביותר פירושה הכעסת כוחות גדולים שאין בהם רחמנות לבשר ודם.

דומה מלאכת הגירוש לעלייה במעלה. בכל עת נפתח לפניך שער חדש, והיכל חדש בסופו עוד שער, ועוד מעלות ועוד שער ועוד היכל.

תנועת הגוף המתנדנדת קדימה ואחורה התלכדה עם המלמול והקריאה מן המגילה, ועם קולות הקהל הקוראים, "לא תירא מפחד לילה, מחץ יצוף יומם. מדְּבָר באופל יהלוך, מקָטֵב יִשׁוּד צהריים." "והוא השר הממונה על המזלות," חתמתי את ההשבעות והחרמות. "ואמרו אמן."

הקהל בבית הכנסת זעק "אמן" בתשובה עד שקירות האבן רעדו. ואז כמנהג תפילת נעילה, "שמע ישראל", ג' פעמים עולות ומתחזקות "ברוך שם" וז' פעמים "ה' הוא האלוהים".

סגרתי את המגילה שלפניי, וכל הנרות נחנקו בבת אחת. בית הכנסת טבע בעלטה, והעשן שעלה מחרחורי הגסיסה של הפתילות התפתל סביב עצמו. אלומות האור הדקות שהסתננו פנימה מתוך החלונות הצרים והארוכים נראו מוצקות בעשן שהחל מתפזר סביב. "לא תאוונה אליך רעה, ונגע לא יקרב באוהלך," המשיכו הילדים לשיר, "כי מלאכיו יצווה לך, לשומרך בכל דרכך."

התנתקתי עתה לראשונה מן המגילה שלי, התשוקה שאחזה בי למילים ולכוחן לא מאפשרת לי להמשיך להגביל עצמי. נשימתי הייתה מהירה יותר, כשסוף-סוף יכולתי לראות. העולם נברא בסֶפֶר סֶפֶר וסֶפֶר. השבועות והשמות שנשאתי הפשיטו את העולם הזה מן הקליפות והגלימות העטויות שבהן התכסה.

הבטתי בידיי. הן נראו כעשויות מאותיות צפופות, אך יכולתי לראות את הרווחים ביניהן. גם הבימה תחתיי הייתה אותיות מרוכזות ודחוסות היטב. נשמתי את האוויר לריאותי, ונשאתי את עיניי. כל האנשים סביבי היו בסך הכול תנועה של אותיות הכתובות אש שחורה על גבי אש לבנה. ביניהם התרוצצו גם יצורים שלא היו אנושיים כלל, והאותיות שלהם היו אוריריות יותר. הקירות גם הם היו תנועה של אותיות שזחלו זו על גבי זו באותו האופן שנגזר עליהן עוד מימי הבריאה.

כך נראה העולם באמת. השתוקקתי אליו כל כך מאז לונדון. כל השקרים והעליבות של העולם הזה, עלמא דשקרא, נמסו ונפוצו בפני הממד האמיתי של היקום. כאן הייתי אלוהים על כל בריאה.

הזדקפתי במקומי, עטור בגלימת הטלית ומוכתר בתפילין שלי, ופניתי לעבר ארון הקודש. האותיות שמהן הייתה מורכבת הנערה

הישובה הבהבו בחולשה. בחיקה נח חתול שחור, אותיותיו רוחשות ומבעבעות כתולעים, והוא כולו עיניים בוערות באש זרה. כמה מהילדים חדלו מן הדקלום ונזעקו כאשר הביטו בחתול המצטנף על ברכיה. הם היו טהורים מספיק כדי להיתלות עליי במסעי לתוך עולם האמת.

מייד החלו שבעה מכובדים שעמם נדברתי מבעוד מועד לתקוע בשבעה שופרות שבע קולות "שברים", הקול המייבב עולה נרצף ונרמס. כאשר קולות השופר החלו להציף את בית הכנסת נשמעו זעקות, מסוף העולם ועד סופו.

הנערה החלה לרשרש בכיסאה, הרוח הרע צועק וצווח בקול לא אנושי. בעיניי המביטות מאחורי הפרגוד היו הקולות שהשמיע הרוח דומים לאותיות אהו"י היוצאות מפיה ומתפוררות באוויר.

"חדל מן הצעקות האלה," גערתי ברוח, "יודע אני את שמך ואף את שם אמך. גם מידותיך גלויות לפניי, ומכיר אני את חטאתך."

"אין אתה יודע את תהומות חטאי! איש בְּעַר לא יֵדַע וכסיל לא יבין את זאת!" החתול השחור ומרובה העיניים התפתל בחיקה של הנערה ושרט אותה בזעם, מכלה בה את כאבו. הבטתי באותיות המרכיבות את קיומה מהבהבות. על מצחה נכתב שמה וייחוסה, כפי שהיה כתוב על מצחו של כל אחד ואחד מאיתנו.

צעקתי עליו ממקומי מן הדוכן, "מצווה אני עליך להתוודות, טמא!"

אולם אך יצאו הדברים מפי ספק החל לכרסם בי. הייתי מרוכז כל כך בהשגת שמו של הרוח עד שלא הבחנתי כמעט בשמה של אתל כפי שנכתב על מצחה. היה דבר מה משונה בצורת שמה, בצורה שבה נכתב ייחוסה. ניסיתי להיזכר בנוסח המדויק שבו נקט הרוח כאשר התוודה על חטאיו. רוחות לא משקרים, אך הם עשויים לספר חצאי אמת. והרי הוא אמר "גילת חרפתי, כסיל! גזרו עליי בבית דין של מעלה להיות נע ונד עד אשר הממזר שילדתי ילך לעולמו!"

הבנתי באחת שלא היה זה וידוי על חטא, ואף לא אגרוף מכה על הלב. אלא אך ורק התנאי שבו ישתחרר הרוח ויורשה להיכנס לגיהנום כדי למרק בו את מצפונו במשך י"ב חודשים. חלקי המידע השונים החלו להצטרף זה לזה. הרתיעה של דינה מהגירוש, שעשוי

להזיק אף יותר מהדיבוק עצמו, הממזרות התלויה על אחד מילדי הקהילה, שתיקתו של הרוח בכל הנוגע לדינה. אין אדם משים עצמו רשע.

ידעתי היטב מה עתיד לקרות, וידעתי שעליי לעשות כל אשר לאל ידי כדי לעצור זאת. אבל לא יכולתי לעשות דבר כדי לעצור את שהתרחש.

אחיזתי בעולם שמאחורי הפרגוד התערערה, ולפתע המציאות האנושית והחסרה הוטחה בפניי. מעדתי במקומי ורק אחיזתי בדוכן מנעה את נפילתי ארצה. האנשים שוב היו אנושיים, הקירות חזרו והיו מוצקים. שבילי דיו ארוכים החלו לרדת ולדמם מן האותיות הכתובות עליהם, דיו זלג מראשי התיבות שייל"ת, "שיוויתי יי לנגדי תמיד", כמו דמעות.

"באתי על בתי!" זעקה אתל מן הכיסא שבו הייתה קשורה לפני הפרוכת. "לא אביתי אל זעקותיה ועיניתיה!"

ניסיתי לפלס את דרכי מהבימה אל עבר הארון, בין היהודים הרבים שנזדעקו והצביעו על דינה שהמשיכה לעמוד זקופה כנציב מלח, ולא הסירה את עיניה מבתה גם כאשר כל קהילתה פנתה כנגדה על כך שהעזה להסתיר ולהטמיע את הממזרה שלה.

"ולא ניתנה לי רשות להזיק לילדה עד אשר ניסתה אמה להביאה תחת החופה," המשיך הרוח, "שוטה אתה, 'אחר!' מנסה אתה לשכנע אותי שאם אתוודה ואצא אעשה קידוש השם גדול בעולם ואכפר על חטאי! לא כך היא! כפרתי היא שלא תבוא ממזרת בקהל!"

"עצור!" קראתי בעודי מפלס את דרכי לעבר הארון, ולעבר הילדה האומללה. מבטי חלף על פני דינה להרף עין וברכיי פקו, אך אתל הייתה בראש מעייניי. "אוסר אני עליך לצאת ממנה בהיזק!"

אך לא אחזתי יותר בעוצמה שהייתה לי לפני שהמיט עליי, על דינה ועל הקהילה כולה את אסונו. ראשה של אתל שוורץ הוטל לאחור, וצווארה התנפח והאדים. נימי עורה השקוף למחצה נצטיירו על רקע האדמומיות. קצף עלה מפיה ולשונה הנפוחה חנקה אותה.

צווארון ההדסים חתך בצווארה הנפוחה, ודבר מה עלה במעלה קנה הנשימה שלה, נועץ אצבעות חדות בדפנות קרביה ומטפס מתוכה החוצה, אדיש לחלוטין לכך שהוא מונע ממנה לנשום. לא אדיש,

הבנתי ברגע שהגעתי אליה, אכזר. אב המוכן לרצוח את בתו ונכדתו שלא חטאה כדי לקנות לעצמו כפרה על הזוועות שעשה במזיד. אתל התפרקה בכיסאה, ומשב רוח נפרץ ממנה וטס לעבר החרכים העליונים שבקירות בית הכנסת. קול זכוכית נשברת נשמע ורסיסי בדולח נפלו ופצעו את הקהל. צווחות נשמעו מכל עבר, וחלק מן המתפללים החלו לנוס מבית הכנסת. אף המכובדים שנשאו את ספרי התורה נמלטו על ספריהם, אולם אני לא הבחנתי בדבר. אחזתי את ראשה של אתל שוורץ, עפעפיה בוהים קדימה, נימים זעירים מרשתים את לובן עיניה. החבלים שבהם הייתה קשורה התחפרו בכד שמלטה, והגוון הכחול של פניה נטה להשחיר. דינה הופיעה לצדי, גרתעתי ממנה כממכוות אש, אך היא לא שתה ליבה. היא הניחה את ידה תחת לאפה של הנערה, מייחלת להבל נשמתה. והייתה צעקה גדולה בכל הארץ. אשר כמוהו לא נהייתה, וכמוהו לא תוסיף.

לא ישנתי כל אותו הלילה, עד שבא זמן קריאת שמע של שחרית, ורבי שמואל קליין דפק על דלת חדרי בהקדש. "באתי ללוותך מחוץ לעיר," אמר לי בקול קשה.

"ברצוני להישאר להלוויה," עניתי מייד, עיניי נדדו מאחורי דמותו אל המסדרון, שם הצטופפו כמה מאנשי הקהילה, אנשים ריקים ופוחזים שאחזו במקלות. "קהילת קודש פראג לא תסבול את נוכחותך כאן." רבי שמואל נטה לעברי, גוהר מעליי.

"למה? הרי מה שקרה, בשוגג היה, ואין -"
"אין הדבר קשור לאתל שוורץ האומללה," קטע את דבריי שמואל קליין. "הדבר מצער מאוד, אך עתה אין הסכנה שהדברים שאמר הרוח יישמעו."

בחנתי את פניו של בעל האטליז השקרן והרמאי, הפושע כלפי קהילתו וכלפי המקום. לא היה בו או בכל ההולכים אחריו צער על אתל או על דינה. ונהפוך הוא, הם זכו מן ההפקר בכך שהדיבוק שראה וגילה את חטאותיהם נעלם מדרכם. ועתה נותרתי רק אני,

יודע, וסופר, ומונה. איש לא אוהב לראות תזכורות לעוולות שהוא עושה. אף לא אני.

“אלך, אך הנח לי קודם להיפרד מדינה.” הרמתי את צרורי, שהמגילה שרבי אופנהיים העניק לי צרורה בו.
“דינה לא תוכל להיפרד ממך,” אמר השוחט. “הגויה שלה מצאה את גופתה, תלויה מחלונה. צערה גרם לה לטרוף את נפשה בכפה. היא מחבקת את בתה עכשיו.”

הוא הכה אותי בהלם היטב. ניחוח ההדסים הקלוש שנדבק בחדר עוד מביקורה של דינה נמס ונעלם. מחשבותיי היו נתונות לה בזמן שליוו אותי שמואל קליין ואנשיו לעבר שער הגטו. אמש, ניסתה דינה להיאבק על חייה של אתל, ניסתה לקרוא לרופא, וצעקה הוראות, מנסה להשיב לה את נפשה. היא לא הקדישה לי בדל של תשומת לב, כל כולה ממוקדת בבתה.

עצרתי בשערי העץ העצומים של הגטו שנפתחו לקראת הזריחה. פניתי אל שמואל קליין והתעלמתי מאנשיו. “תן לי לנחש, כל הונה של דינה יועבר לטובת הקהילה? כדי למחוק את הריביות הרבות שמשלמת הקהילה על מס החרפה של הגויים?”

“אני מזכיר לך שהקהילה היא ששכרה אותך, לא דינה שוורץ.” הוא לא השפיל מבט ואף לא מצמץ, ואז משך מנרתיקו שקיק עור גדוש ומלא בטאלרים. “זהו חובנו כלפיך. ועתה לך לך, אחר. חופשי ומרצון, ואל תתגרה בי לנסותני.”

לא תפסתי את השקיק שהטיח לעברי, והמטבעות נשפכו על הדרך, והתגלגלו לתוך הביבים. הלכתי ברחובות הגויים בפראג, הולך כחולם. כל רוחותיי ושדיי הולכים איתי, מלווים אותי כבתהלוכה בדרכי האחרונה. שילמתי את המס על חציית הגשר בביתן המגדל בעלותי על גשר קארל, מגפיי מחליקים לתוך הרווחים שבין האבנים החלקלקות. מבטי לא התנתק מן האבנים, עד שהבחנתי בשוליו בבליטה בגדר הגשר. הרמתי את עיניי. עמדתי לרגלי הצלם של הערלים, יהודי אומלל אחד שנצלב על ידי מלכות הרשעה, ומסביבו אותיות זהב מגואלות בדמי אחיי הזועקים אליי מן האדמה. הפשלתי את צרורי מעל גבי, והוצאתי ממנו את מגילת הקלף שכתב עבורי רבי דוד אופנהיים. הפניתי לצלם ההוא את גבי, כדי שלא יאשימו

אותי הגויים בביזוי אלוהיהם. פסעתי אל הגדר ההופכית לצלם. הרוח הלחה והקרה הכתה בפניי ופרעה את פאותיי. איני יודע מה ביקשתי, למה אלוהים לא ירד אליי בענן? ולמה הוא לא עונה מתוך הסנה הבוער?

הנחתי את המגילה על מעקה האבן, והנחתי לרוח לשאת את הקלף אל המים. ידעתי שלא אשוב יותר לפראג, וידעתי שעולם האמת נלקח ממני. לא יכולתי יותר לשקר ולאמר שאני מבין. ואם זהו צדק וזהו העולם, אני מעדיף לא לדעת איך מנהיגו אדון הבירה. הקלף התלחלח, ואז שקע מטה אל המים העכורים שבלעו אותו, וחיבקו אותו אליהם. ולראשונה שמעתי אותו באמת, לא מתוך קול רעש גדול, ולא כבת הקול היוצאת מן השמים, אלא בקול דממה דקה.

למרציפן,

ילדים נוטים לשנות את הוריהם לנצח,

גם אם לא זכו להיוולד.